

:

) (

: آبان ۱۴۰۲

: محصولات گرافیتی، بهره‌وری انرژی، گاز طبیعی، انرژی‌های پاک، مرد بیمار اروپا، شورای همکاری خلیج فارس، زنجیره تامین جهانی

: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

سلسله گزارش‌های "پایش تحولات تجارت جهانی" رویدادهای کلیدی در محیط ژئواکونومیک ایران را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. در این قالب، رویدادهای کلیدی از منظر تاثیرگذاری بر دیپلماسی اقتصادی و موقعیت ژئواکونومیک ایران مورد توجه قرار می‌گیرند. هدف از تهیه این گزارش که به صورت ماهانه از سوی مرکز پژوهش‌های اتاق ایران منتشر خواهد شد ارائه تصویری روشن از محیط ژئواکونومیک ایران و فرصت‌ها و تهدیدهای ایران در این فضا است.

فهرست مطالب

۵	تحولات جهانی
۹	تحولات منطقه‌ای
۱۶	پژوهش‌های تازه

تحولات جهانی

گسترش جنگ فناوریانه به محصولات گرافیتی

دولت چین اخیراً اعلام کرد که به دلیل ملاحظات امنیت ملی، کسب مجوز صادرات را برای برخی از محصولات گرافیتی که در تولید باتری خودروهای الکتریکی به کار می‌روند، الزامی می‌کند. این اقدام در واکنش به محدودیت‌های فزاینده ایالات متحده بر صادرات تراشه‌ها به چین صورت می‌گیرد. بر اساس برآوردهای معتبر، انتظار می‌رود تقاضای جهانی برای گرافیت که در سال جاری به ۷۷۰,۰۰۰ تن رسید، تا سال ۲۰۳۳ سه برابر شود. چین در حال حاضر ۶۴ درصد از تولید جهانی گرافیت طبیعی و بیش از نیمی از معادل مصنوعی را در اختیار دارد. مهمتر از آن، چین بیش از ۹۰ درصد گرافیت با خلوص بالا را که در باتری‌های برقی استفاده می‌شود، تولید می‌کند.

بر اساس محدودیت‌های جدید چین که از اول دسامبر آغاز می‌شود، چین از صادرکنندگان درخواست خواهد کرد که برای دریافت مجوز اقدام کنند. این اقدام در تداوم رویکردی است که چین در اوایل سال جاری برای محدود کردن صادرات گالیم و ژرمانیوم، دو فلز مورد استفاده در تراشه‌ها و کابل‌های فیبر نوری، اتخاذ کرد و باعث کاهش صادرات این محصولات از چین شد.

قوانین جدید لزوماً به معنای توقف فروش گرافیت به جهان سوی چین نیست. این اقدام علاوه بر شرکت‌های غربی به شرکت‌های چینی مانند Shanshan و Shanghai Putailai New Energy Technology نیز آسیب می‌رساند. این شرکت‌ها متعهد شده‌اند تا میلیاردها دلار سرمایه‌گذاری برای ساخت کارخانه تولید باتری‌های الکتریکی در فنلاند و سوئد انجام دهند. در صورتی که چین این محدودیت‌ها را به صورت سخت‌گیرانه اجرا کند، ممکن است اروپا و آمریکا تولید گرافیت را در دستور کار قرار دهند؛ اقدامی که مزیت و اهرم فشار بیجینگ را تضعیف می‌کند. از همین رو احتمالاً چین به صورت هدفمند و انعطاف‌پذیری از این محدودیت‌ها استفاده خواهد کرد. تولید گرافیت در اروپا و آمریکا به سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی نیاز دارد و در بازه زمانی ۵ ساله می‌تواند جایگزین تولیدات چین شود. شرکت‌های بزرگ خودروسازی در بازار خودروهای الکتریکی که هر روز رقابتی‌تر می‌شود نمی‌توانند ۵ سال در انتظار بمانند. چین این موضوع را به خوبی درک می‌کند و امیدوار است آمریکا در پیامد این اقدام، انعطاف بیشتری در حوزه تراشه‌ها صورت دهد.

چشم‌انداز مصرف جهانی انرژی تا سال ۲۰۵۰

اخیراً اداره اطلاعات انرژی ایالات متحده گزارشی منتشر کرده که بر اساس آن، علیرغم پیشرفت در

بهره‌وری انرژی، مصرف جهانی انرژی احتمالاً تا سال ۲۰۵۰ افزایش خواهد یافت؛ این امر، به معنای پیشی گرفتن مصرف انرژی از بهره‌وری است.

بر اساس پیش‌بینی این گزارش تا سال ۲۰۵۰، منابع غیرفسیلی مبتنی بر سوخت‌های فسیلی، از جمله انرژی‌های هسته‌ای و تجدیدپذیر، انرژی بیشتری تولید خواهند کرد. علاوه بر این مصرف انرژی در پی عواملی از جمله رشد جمعیت جهانی، افزایش تولید منطقه‌ای و استانداردهای بالاتر زندگی افزایش خواهد یافت.

در اکثر سناریوهای مشخص شده توسط EIA، انتشار جهانی دی‌اکسید کربن ناشی از سوخت انرژی تا سال ۲۰۵۰ افزایش خواهد یافت. بر اساس این گزارش، هر چند که میزان تولید منابع غیرفسیلی مبتنی بر سوخت‌های فسیلی، از جمله انرژی‌های هسته‌ای و تجدیدپذیر تا سال ۲۰۵۰ افزایش خواهد یافت، اما این رشد احتمالاً به منظور کاهش انتشار جهانی CO₂ مطابق با قوانین و مقررات فعلی حجم مجاز تولید دی‌اکسید کربن کافی نخواهد بود.

بر اساس پیش‌بینی EIA، ظرفیت تولید برق جهانی تا سال ۲۰۵۰ بین ۵۰ تا ۱۰۰ درصد و تولید برق بین ۳۰ تا ۷۶ درصد افزایش پیدا خواهد کرد. علاوه بر این، فناوری‌های کربن صفر بیشترین رشد را هم در ظرفیت و هم در تولید جهانی تشکیل می‌دهند.

بر اساس گزارش EIA، تولید برق از انرژی‌های تجدیدپذیر و هسته‌ای تا سال ۲۰۵۰، قادر به تأمین دو سوم برق جهانی خواهد بود. همچنین ظرفیت ذخیره‌سازی باتری به طور قابل توجهی رشد خواهد کرد و از کمتر از ۱ درصد ظرفیت جهانی برق در سال ۲۰۲۲ به محدوده ۴ تا ۹ درصد تا سال ۲۰۵۰ افزایش خواهد یافت.

بر اساس برآورد این نهاد، خاورمیانه و آمریکای شمالی تولید و صادرات گاز طبیعی خود را به منظور تأمین تقاضای رو به رشد جهانی افزایش خواهند داد و در مقابل، اروپای غربی و آسیا، همچنان به عنوان واردکننده گاز طبیعی باقی می‌مانند؛ در همین راستا، افزایش تقاضای انرژی از سوی چین، هند، آسیای جنوب شرقی و آفریقا، به عنوان مشوق تولید نفت خام و گاز طبیعی عمل خواهد کرد.

نیاز به سرمایه‌گذاری ۷ تریلیون دلاری در صنعت گاز

موسسه اقتصاد انرژی ژاپن (IEEJ) اخیراً در گزارشی اعلام کرد که اقتصاد جهانی برای اطمینان از عرضه کافی گاز طبیعی و اجتناب از بحران، تا سال ۲۰۵۰ به ۷ تریلیون دلار سرمایه‌گذاری نیاز دارد. بر اساس این گزارش، این بودجه برای ساخت تاسیسات جدید گاز طبیعی مایع (LNG)، توسعه نیروگاه‌های موجود و

توسعه ذخایر جدید گاز در راستای تغییر در سبد انرژی کشورها از زغال سنگ به منابع انرژی پاک‌تر مورد نیاز خواهد بود. اندیشکده ژاپنی کاهش ۵۶ درصدی انتشار گازهای گلخانه‌ای را تا اواسط قرن پیش‌بینی می‌کند. با این حال، اگر میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای در سطح فعلی باقی بماند، جهان برای جلوگیری از کمبود گاز طبیعی تا سال ۲۰۵۰ تقریباً به ۱۰ تریلیون دلار نیاز دارد.

اتحادیه بین‌المللی گاز (IGU) نیز اخیراً در گزارشی اعلام کرد که چشم‌اندازهای متفاوت در مورد تقاضای گاز در سال‌های آینده، برنامه‌ریزی آینده را با مشکل مواجه می‌کند و شرکت‌ها را نسبت به سرمایه‌گذاری در عرضه‌های جدید نامطمئن می‌سازد.

IGU اعلام کرد: عدم قطعیت، تقاضای بی‌سابقه و سطح ناکافی سرمایه‌گذاری در گاز طبیعی، گازهای کم کربن و تجدیدپذیر، انتقال به انرژی‌های پاک را به خطر می‌اندازد و مقرون به صرفه بودن انرژی، امنیت و پایداری را تضعیف می‌کند. آژانس بین‌المللی انرژی (IEA) همچنین در اوایل ماه جاری هشدار داد که بازارهای جهانی گاز وارد دوره «جدید و نامطمئن‌تری» شده‌اند که علایم آن احتمالاً با رشد آهسته‌تر و نوسانات شدیدتر مشخص می‌شود و می‌تواند به اوج گیری تقاضای جهانی در پایان دهه جاری منجر شود.

کوچک شدن اقتصاد آلمان در سال ۲۰۲۳

وزارت اقتصاد آلمان در آخرین پیش‌بینی‌های خود، کاهش ۰,۴ درصدی تولید را اعلام کرد و پیش‌بینی کرد که اقتصاد برتر اروپا در سال جاری به دلیل مقابله با تورم بالا، افزایش قیمت انرژی و رکود تولید، کوچک شود. شایان توجه است که پیش‌بینی قبلی دولت از اقتصاد آلمان در آوریل، حاکی از رشد ۰,۴ درصدی برای سال ۲۰۲۳ و خروج از بحران انرژی و بهبود شاخصه‌های صنعتی بود؛ این در حالی است که در پیش‌بینی اخیر، این رقم کاهش قابل توجهی پیدا کرده است.

از زمان تهاجم روسیه به اوکراین که منجر به افزایش تورم و به ویژه هزینه انرژی شده، اقتصاد آلمان با مشکلات مهمی مواجه شده است. این بحران در کنار افت تولید صنایع وابسته به انرژی، رشد ضعیف شریک تجاری اصلی آلمان، یعنی چین و افزایش شدید نرخ بهره منطقه یورو با هدف کنترل قیمت‌های مصرف‌کننده، تشدید شده است.

شایان توجه است که اقتصاد آلمان در اوائل سال جاری، وارد رکود شد و از آن زمان تاکنون در تلاش به منظور خروج از این وضعیت است و رشد صفر را در سه ماهه دوم ثبت کرده است. هر چند که وزیر اقتصاد آلمان طی بیانیه‌ای، اذعان کرد: در یک محیط دشوار ژئوپلیتیکی، ما کندتر از حد انتظار از این بحران خارج خواهیم شد.

علاوه بر این، صندوق بین‌المللی پول نیز در گزارش اخیر خود، اقتصاد آلمان را با کاهش رشد اقتصادی به رقم ۰/۵ درصد، به عنوان بحرانی‌ترین اقتصاد بزرگ در سال ۲۰۲۳ معرفی کرد. دولت آلمان، رشد اقتصادی در سال آینده را ۱,۳ درصد و برای سال ۲۰۲۵، ۱,۵ درصد پیش‌بینی کرده است. علاوه بر این وزارت اقتصاد، تورم در سال جاری را ۶,۱ درصد برآورد کرده و این رقم را برای سال آینده، کاهش‌ی دیده است. نرخ تورم پیش‌بینی شده برای سال ۲۰۲۴ معادل ۲,۶ درصد و برای سال ۲۰۲۵ معادل ۲ درصد است. وخامت شرایط اقتصادی آلمان، بحث‌ها در مورد اینکه آیا آلمان یک بار دیگر «مرد بیمار اروپا» است یا خیر را به صورت جدی مطرح کرده است؛ هر چند برخی از تحلیلگران این امر را غلو دانسته و بازار کار این کشور را با وجود چالش‌ها، همچنان قوی تلقی می‌کنند.

دارایی‌های مسدود شده روسیه در مسیر اوکراین

اخیراً اتحادیه اروپا متعهد شده است که بخشی از سود حاصل از دارایی‌های مسدود شده روسیه را به اوکراین ارسال کند؛ در همین راستا، سودی به ارزش ۱,۷ میلیارد یورو (۱,۸ میلیارد دلار) از منابع مالی توقیف شده روسیه به دست آمده است که سال آینده به اوکراین به منظور تهیه تجهیزات نظامی، اقدامات بشردوستانه و هزینه‌های بازسازی پرداخت خواهد شد.

اتحادیه اروپا حدود ۱۹۶ میلیارد یورو از دارایی‌های روسیه را در اختیار دارد که بخش عمده آن، متعلق به بانک مرکزی این کشور است. برخی آمارها هم حاکی از این است که اتحادیه اروپا از آغاز تهاجم مسکو در اوکراین، ۲۰۷ میلیارد یورو از دارایی‌ها و ذخایر روسیه را مسدود کرده است. در همین راستا، مدتی است که برخی از کشورهای اروپایی از جمله بلژیک، به دنبال بررسی راه‌های استفاده از درآمدهای فریز شده روسیه به منظور تأمین هزینه‌های بازسازی در اوکراین پس از جنگ برآمده‌اند. سود حاصل از وجوه بلوکه شده بانک مرکزی روسیه در اتحادیه اروپا، حدود ۳ میلیارد یورو تخمین زده می‌شود.

تحولات منطقه‌ای

سرمایه‌گذاری ۳۲۵ میلیارد دلاری کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در حوزه انرژی

کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در حال برنامه‌ریزی بر روی پروژه‌های مختلف در حوزه انرژی از جمله نفت، گاز و پتروشیمی و همچنین سرمایه‌گذاری ۳۲۵ میلیارد دلاری در این پروژه‌ها هستند. بر اساس گزارش اخیر «نفت و گاز در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا ۲۰۲۴-۲۰۲۳» که توسط نشریه «مید» منتشر شده، کشور امارات متحده عربی از بیشترین حجم از پروژه‌های انرژی در میان کشورهای شورای همکاری خلیج فارس برخوردار است؛ به نحوی که این کشور، ۲۹ درصد از حجم سرمایه‌گذاری‌ها به ارزش حدود ۹۴ میلیارد دلار را به خود اختصاص داده است.

پس از امارات نیز عربستان با ۲۶ درصد، معادل ۸۴,۴ میلیارد دلار، عمان با ۲۴,۳ درصد معادل ۷۹ میلیارد دلار، قطر با ۱۲,۳۴ درصد معادل ۴۰ میلیارد دلار، کویت با ۷ درصد معادل ۲۲,۴ میلیارد دلار و بحرین با ۵,۱ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در پروژه‌های برنامه‌ریزی شده بخش انرژی، در رتبه‌های بعدی در میان کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس قرار دارند. این نکته حائز اهمیت است که علی‌رغم هزینه‌های مستمری که کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در پروژه‌های نفت و گاز و مشتقات آن صرف می‌کنند، اما این کشورها از طریق اجرای چندین پروژه در این حوزه، به سمت کاهش وابستگی خود به سوخت‌های فسیلی و تقویت بخش انرژی‌های تجدیدپذیر گام برداشته‌اند.

سرمایه‌گذاری ۱۷۵ میلیارد دلاری عربستان برای پروژه‌های کلان

بر مبنای گزارش تازه McKinsey & Co، عربستان سعودی قرار است سالانه بیش از ۱۷۵ میلیارد دلار در پروژه‌های صنعتی و بزرگ بین سال‌های ۲۰۲۵ تا ۲۰۲۸ سرمایه‌گذاری کند. پیش‌بینی می‌شود سرمایه‌گذاری‌ها حتی در سال‌های ۲۰۲۶ و ۲۰۲۷ به ۱۸۰ میلیارد دلار برسد. در حال حاضر، پروژه‌هایی به ارزش نزدیک به ۱,۳ تریلیون دلار با ابتکارات بزرگی مانند مراکز تفریحی ۵۰۰ میلیارد دلاری NEOM و دریای سرخ در دست اجرا هستند. این گزارش همچنین منابع عظیم مورد نیاز برای تحقق برنامه‌های ساخت و ساز بلندپروازانه عربستان سعودی در دهه آینده را برجسته کرده است.

گزارش همچنین افزایش قابل توجهی را در قراردادهای سالانه پیمانکاری پیش‌بینی می‌کند که از میانگین تاریخی ۵۰ میلیارد دلار به ۱۵۰ میلیارد دلار افزایش خواهد یافت. بر مبنای گزارش McKinsey، انتظار می‌رود برای تسریع پروژه‌ها، به کارگیری روش‌های نوآورانه مانند ساخت و ساز صنعتی و ابزارهای دیجیتال

زمان تکمیل را تقریباً ۴۰ درصد سریع‌تر کرده و در نتیجه هزینه‌ها و ریسک‌ها را کاهش دهند. علاوه بر این، گزارش دو برابر شدن نیاز عربستان به نیروی کار برای پروژه‌های ساخت و ساز را تخمین می‌زند. عربستان برای اجرای این پروژه‌ها به ۱۵۰ هزار مهندس خارجی و میلیون‌ها کارگر خارجی طی سال‌های آینده نیاز خواهد داشت.

عربستان در پی تبدیل شدن به بازیگر کلیدی در زنجیره‌های تامین جهانی

وزیر صنعت و منابع معدنی عربستان اخیراً اعلام کرده است که این کشور به طور قطع به یکی از کشورهای کلیدی جهان از لحاظ مشارکت در زنجیره‌های تامین جهانی بدل خواهد شد. او در پنجمین کنفرانس زنجیره‌های تامین و لجستیک ۲۰۲۳ در ریاض، بر موقعیت جغرافیایی ممتاز پادشاهی تاکید کرد و گفت که این کشور واجد مزیت دسترسی به تمام کشورهای جهان است و همین قابلیت به آن اجازه می‌دهد فرصت‌های بسیاری را در اختیار جهان قرار دهد. این کنفرانس که بزرگترین گردهمایی تصمیم‌گیرندگان در بخش‌های زنجیره تامین، خدمات و لجستیک است، با موضوع «به سوی یک زنجیره تامین پایدار» برگزار شد.

این مقام عربستانی تاکید کرد که راهبرد صنعتی این کشور مبتنی بر ایجاد ظرفیت‌های کلان و قدرتمند است تا در پرتو آن به کانون اقتصادی منطقه و یکی از کانون‌های زنجیره‌های ارزش بدل شود. از منظر وی، استراتژی توسعه صنعتی جدید راه را برای عربستان سعودی هموار می‌کند تا به عنوان بازیگر اصلی عرضه بسیاری از محصولات نهایی یا واسطه‌ای ایفای نقش نماید و این امر تنها با وجود خدمات لجستیکی قوی و تنیده شدن در زنجیره‌های تامین و زنجیره‌های مختلف ارزش محقق می‌شود. او مدعی شد که در عربستان مطالعات دقیقی برای نحوه مشارکت عربستان در زنجیره‌های ارزش ۹,۰۰۰ محصول صورت گرفته است.

راه‌اندازی نخستین قطار هیدروژنی در خاورمیانه توسط عربستان

عربستان به زودی اولین قطار هیدروژنی در این کشور را به صورت آزمایشی راه‌اندازی خواهد کرد و طی ماه‌های آینده، این کشور صاحب نخستین قطار هیدروژنی در خاورمیانه خواهد شد. وزیر نیروی عربستان اخیراً و در جریان آغاز فعالیت‌های هفته آب و هوا در خاورمیانه و شمال آفریقا که توسط عربستان و با همکاری دبیرخانه سازمان ملل متحد برگزار شد، از ایجاد تحولی جدی و بزرگ در پایتخت این کشور اطلاع داد که بازتاب دهنده تغییری است که در سراسر عربستان در حال انجام است. اشاره او به راه‌اندازی این قطار و حرکت فزاینده ریاض به سوی انرژی‌های پاک بود.

گسترش همکاری‌های دیجیتال عربستان و ژاپن

عربستان سعودی و ژاپن همکاری‌های خود در زمینه اقتصاد دیجیتال را گسترش داده‌اند. در همین راستا اخیراً یادداشت تفاهمی بین وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات عربستان سعودی و آژانس دیجیتال ژاپن به امضا رسیده است. حصول به این توافق، حاکی از گسترش قابل توجه همکاری‌های مشترک بین عربستان سعودی و ژاپن در حوزه دیجیتال است. مقامات عربستانی مذاکرات خود با طرف ژاپنی را پیرامون پیشرفت اقتصاد دیجیتال، توسعه ابتکارات دولت دیجیتال و سرعت بخشیدن به روند جذب فناوری‌های مدرن متمرکز کرده‌اند.

این توافق، بر همکاری در زمینه حمایت از خدمات دیجیتال دولتی از جمله پلتفرم‌های دیجیتال، امضای الکترونیکی و اسناد تمرکز یافته است. علاوه بر این، همکاری‌های میان دو کشور در زمینه تحقیق و نوآوری را افزایش می‌دهد.

در راستای اجرای این توافق، تیم‌های تحقیقاتی برای توسعه خدمات دولتی دیجیتال ایجاد خواهند شد و به اشتراک‌گذاری بهترین شیوه‌ها و سیاست‌ها به منظور امکان استفاده از فناوری‌های نوظهور در کسب‌وکارها خواهند پرداخت.

پروژه استراتژیک امارات در بخش صنایع خودروهای هوشمند

ابوظبی قصد ایجاد یک شبکه جدید از صنایع خودروهای هوشمند و خودران (SAVI)¹ را دارد که انتظار می‌رود تا ۱۲۰ میلیارد درهم امارات (۳۲٫۶۷ میلیارد دلار) به اقتصاد این کشور کمک کرده و حدود ۵۰ هزار شغل جدید ایجاد کند. این مجموعه چند وجهی، به منظور توسعه وسایل نقلیه هوشمند و خودران در هوا، زمین و دریا طراحی شده است.

بر اساس بیانیه دفتر رسانه‌های ابوظبی، راه‌اندازی شبکه SAVI، جزو کلان‌پروژه امارات متحده عربی به منظور گسترش سرمایه‌گذاری‌های خود در زمینه‌های صنایع پیشرفته است که با هدف افزایش رقابت‌پذیری جهانی و در عین حال گذار سبز از آن صورت می‌گیرد. در همین راستا، رئیس شورای اجرایی ابوظبی، دستور توسعه قابلیت‌های داخلی اماراتی و همچنین جذب استعدادهای جهانی در این زمینه و بهره‌گیری از آخرین فناوری‌ها و ایجاد یک اکوسیستم توانمند را صادر کرده است.

شایان ذکر است که امارات متحده عربی در حال آماده‌سازی خود برای میزبانی اجلاس سالانه آب و هوایی COP28 در ماه دسامبر است و اقدامات استراتژیکی را در تمامی بخش‌های توسعه پایدار در دستور

کار خود قرار داده است. در همین راستا بر اساس استراتژی مدیریت حمل و نقل^۱ امارات، قرار است تا سال ۲۰۳۰ بهره‌گیری از شیوه‌های حمل و نقل پایدار افزایش یابد؛ به نحوی که ۲۵ درصد از کل وسائل حمل و نقل در امارت تا سال ۲۰۳۰ به اتوماتیک تبدیل شوند.

اجرای شدن توافقنامه مشارکت اقتصادی جامع امارات و گرجستان

اخیراً مقامات امارات و گرجستان طی یک کنفرانس مطبوعاتی، اجرای شدن توافقنامه مشارکت اقتصادی جامع (Cepa) را در میان خود طی سه ماهه نخست سال ۲۰۲۴ اعلام کردند. توافقی که آغازگر دوران جدیدی از رونق تجارت غیرنفتی به ویژه در بخش‌های لجستیک، توریسم، خدمات مختلف تجاری و ارتباطات تلقی می‌شود. این قرارداد پیشتر و در پی نشست مجمع تجاری امارات و گرجستان در پایتخت این کشور در مارس ۲۰۲۳ به امضا رسیده بود.

در پی اجرایی شدن این توافق، کاهش یا حذف تعرفه‌ها بر روی ۹۹ درصد محصولات در دستور کار قرار خواهد گرفت؛ امری که منجر به افزایش صادرات امارات متحده عربی و دسترسی این کشور به بازار گرجستان خواهد شد. البته بر اساس سخنان وزیر بازرگانی خارجی امارات، تعهد کاهش تعرفه برای امارات، حدود ۹۵ درصد بوده است، اما این کشور کاهش ۹۹ درصدی را اجرا می‌کند. وی، جبران زیان ناشی از کاهش تعرفه را از طریق ایجاد ارزش افزوده در تولید ناخالص داخلی ممکن دانسته است.

در شرایط فعلی نیز، روابط تجاری و سرمایه‌گذاری میان امارات و گرجستان با سرعت در جریان است. در همین راستا، ارزش تجارت غیرنفتی میان دو کشور در سال ۲۰۲۲، با رشد چشمگیر ۱۱۰ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۱، به رقم ۴۶۸ میلیون دلار رسید.

در حال حاضر امارات متحده عربی، بیش از ۶۳ درصد از کل حجم تجارت گرجستان با کشورهای عربی را به خود اختصاص داده و سرمایه‌گذاری‌های این کشور در گرجستان، ۵ درصد از کل سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی این کشور را تشکیل می‌دهد؛ به نحوی که امارات متحده عربی، به ششمین سرمایه‌گذار بزرگ جهانی در گرجستان تبدیل شده است.

از سوی دیگر، توافقنامه مشارکت اقتصادی جامع میان امارات و گرجستان، دو کشور را به تقویت اکوسیستم‌های تجاری به منظور جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، تقویت نوآوری و تقویت تنوع بخشی به تجارت دو جانبه متعهد می‌کند؛ امری که اشتراک‌گذاری دانش و سرمایه‌گذاری‌های مشترک را تسهیل کرده و منجر به تضمین رشد بلندمدت و پایدار اقتصاد هر دو کشور خواهد شد.

در حال حاضر سرمایه‌گذاری و پروژه‌های مشترکی در بخش انرژی‌های تجدیدپذیر در جریان است؛ به عنوان مثال، یک پروژه آزمایشی مزرعه خورشیدی در گرجستان مطرح است که به زودی قرارداد سرمایه‌گذاری مشترکی در این زمینه به امضا خواهد رسید.

پیشنهاد توافق‌نامه تجارت آزاد آسه آن و شورای همکاری خلیج فارس

اجلاس سران آسه آن و شورای همکاری خلیج فارس اخیراً در ریاض برگزار شد. اولین اجلاس سران شورای همکاری خلیج فارس و آسه آن، رهبران و نمایندگان ۱۷ کشور خلیج فارس و آسیای جنوب شرقی را گرد هم آورد تا برنامه اقدام مشترک ۲۰۲۴-۲۰۲۸ را تدوین نمایند. برگزاری این اجلاس گام مهم دیگری در توسعه روابط شورای همکاری و شرق آسیا به شمار می‌آید. در این اجلاس نخست وزیر مالزی پیشنهاد شکل‌دهی به توافق‌نامه تجارت آزاد میان دو بلوک تجاری را مطرح کرد. وی در سخنرانی خود در این اجلاس گفت: «این توافق برای پیشبرد رشد فراگیر و پایدار، به ویژه در شرایطی که با ابهامات ژئوپلیتیکی مواجه هستیم، حیاتی است». حجم تجارت شورای همکاری خلیج فارس و آسه آن در سال ۲۰۲۲ به ۱۴۲ میلیارد دلار رسید.

قزاقستان در پی تجارت یک میلیارد دلاری با امارات

وزیر تجارت قزاقستان اخیراً اعلام کرد که این کشور قصد دارد مبادلات تجاری خود با امارات را از ۶۳۲ میلیون دلار در سال ۲۰۲۲ به ۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۳ افزایش دهد. افزون بر این وزیر تجارت قزاقستان بر شکل‌دهی به کریدورهای امن و مدرن در منطقه برای دسترسی آسیای مرکزی به عنوان تولیدکننده مهم محصولات کشاورزی به بازار شورای همکاری خلیج فارس به عنوان یکی از بازارهای بزرگ محصولات کشاورزی تأکید کرد. قزاقستان به یک مرکز حمل و نقل و لجستیک حیاتی در اوراسیا تبدیل شده است که ۱۱ مسیر ترانزیتی بین‌المللی، پنج راه آهن و شش مسیر جاده‌ای را برای نقل و انتقال کالا در دسترس قرار می‌دهد. او تأکید کرد که این کشور در حال توسعه مسیری برای صادرات کالاهای کشاورزی از بنادر قزاقستان به کشورهای حوزه خلیج فارس است. این مسیر به صادرکنندگان قزاق اجازه می‌دهد تا کالاهای خود را ظرف سه روز از طریق بنادر امارات به تمامی بنادر مهم در شورای همکاری و نیز هند، پاکستان، کشورهای آسیا، اقیانوسیه و سواحل شرقی آفریقا صادر نمایند.

راه اندازی ۱۷۰ پروژه در قزاقستان تا پایان ۲۰۲۳

نخست وزیر قزاقستان اعلام کرد که این کشور قصد دارد تا پایان سال ۱۷۰ پروژه سرمایه‌گذاری به ارزش ۲ میلیارد دلار را راه‌اندازی کند. راه‌اندازی کارخانه‌های تولید لوازم خانگی، کک مخصوص و بازیافت زباله، از جمله این پروژه‌ها است. قزاقستان در سال‌های اخیر توجه ویژه به سرمایه‌گذاری در پروژه‌های

مختلف نشان داده و به تدریج به اقتصاد برتر آسیای مرکزی و هاب انرژی و لجستیک در این منطقه بدل شده است.

مجمع تجاری قطر-قزاقستان؛ پنجره‌ای به سمت افزایش سرمایه‌گذاری

اخیراً مجمع تجاری قطر-قزاقستان با حمایت اتاق‌های بازرگانی قزاقستان و قطر، وزارت انرژی قزاقستان، وزارت اقتصاد قزاقستان و شرکت سرمایه‌گذاری قزاقستان برگزار شد و در آن به پتانسیل‌های هر دو کشور از جمله اینکه قطر، دروازه مهم تجاری برای صنایع قزاقستان به منظور دسترسی به بازارهای منطقه‌ای است و قزاقستان به عنوان یک مقصد برجسته و ضروری در آسیای مرکزی به شمار می‌رود، پرداخته شد.

قطر و قزاقستان از پتانسیل‌های فراوانی برای همکاری بخش خصوصی برخوردارند و با به حداکثر رساندن فرصت‌های سرمایه‌گذاری در هر دو کشور، قادر به ایجاد مزایای قابل توجهی هستند. در همین راستا، معاون وزیر صنعت و بازرگانی (MOCI) قطر در سخنرانی خود در این مجمع گفت: «ما به شدت در قبال فرصت‌های سرمایه‌گذاری موجود در کشور قطر و قزاقستان امیدوار و در حال مذاکره در مورد راه‌های تقویت آن هستیم. هدف ما، همکاری بین بخش خصوصی دو کشور به منظور ایجاد شراکتی قوی و ارتقای روابط بین دو کشور از طریق ایجاد یک مشارکت استراتژیک جامع است.

قابل توجه است که حجم مبادلات تجاری میان قطر و قزاقستان طی دو سال گذشته با افزایش چشمگیری مواجه شده و بین سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲، بیش از ۱۲۲ درصد رشد پیدا کرده است. در حال حاضر شرکت‌های زیادی از قزاقستان در قطر مشغول فعالیت هستند و سرمایه‌گذاری‌های مهمی در بخش‌های مختلف اقتصادی این کشور انجام داده‌اند.

در سال‌های اخیر اقتصاد قطر پیشرفت چشمگیری داشته و تولید ناخالص داخلی آن به شدت افزایش یافته است؛ به نحوی که این رقم از ۱۲۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ به حدود ۲۳۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۲ رسیده است. علاوه بر این، بر اساس پیش‌بینی صندوق بین‌المللی پول، رشد تولید داخلی قطر در سال ۲۰۲۳، حدود ۲ تا ۲٫۵ درصد و در سال ۲۰۲۴، به طور متوسط ۴ درصد افزایش یافته و در میان مدت، قطر شاهد رشد ۴٫۵ درصدی خواهد بود. در سال گذشته، قطر بیش از ۱۳۵ فرصت سرمایه‌گذاری در بخش‌های بنیادین مختلف، از جمله خدمات تجاری، خدمات برنامه نویسی، سیستم‌های فناوری اطلاعات و خدمات مالی ارائه کرد.

ترانزیت گاز روسیه از طریق قزاقستان به ازبکستان

ترانزیت گاز روسیه از طریق قزاقستان به ازبکستان از طریق خط لوله گاز آسیای مرکزی به طور رسمی طی

مراسمی در ۷ اکتبر در مسکو آغاز شد. رؤسای جمهور هر سه کشور نیز در مراسم افتتاحیه حضور داشتند.

این پروژه با هدف تنوع بخشیدن به صادرات گاز روسیه و توسعه و نوسازی زیرساخت‌های حمل و نقل گاز قزاقستان انجام شد و پیش‌بینی می‌شود که امکان تأمین تقاضای رو به رشد ازبکستان برای حداکثر سه میلیارد متر مکعب گاز طبیعی در سال را فراهم نماید.

رئیس‌جمهور قزاقستان، مدعی شد که این پروژه علاوه بر تقویت توسعه صنعتی سه کشور، فضای کسب و کار را بهبود خواهد بخشید و استانداردهای زندگی در این کشورها را افزایش می‌دهد. همچنین انتظار می‌رود این پروژه ثبات منطقه‌ای و امنیت انرژی در سراسر آسیای مرکزی را تقویت کند.

شایان توجه است که بیش از ۲۰ هزار کیلومتر از خطوط لوله اصلی گاز با ظرفیت سالانه تا ۲۵۵ میلیارد متر مکعب از قزاقستان عبور می‌کند. در واقع قزاقستان به دنبال بهره‌گیری کامل از پتانسیل ترانزیتی خود است و در مورد افزایش حجم گاز انتقالی روسیه، ابراز آمادگی کرده است.

ارزش ۱۳ میلیارد دلاری پروژه‌های پیمانکاری خارجی ترکیه

طبق آمار وزارت بازرگانی ترکیه که اخیراً منتشر شده است، حجم پروژه‌هایی که پیمانکاران ترکیه در ۹ ماهه نخست سال جاری در خارج از کشور خود اجرا کردند، به حدود ۱۳ میلیارد دلار رسید. شایان توجه است که این رقم در سال ۲۰۲۰، علیرغم عدم ثبات سیاسی و مشکلات دوره‌ای و نیز پیامدهای همه‌گیری کرونا، با اجرای ۳۷۱ پروژه، ۱۶٫۲ میلیارد دلار بوده است. همزمان با کاهش پیامدهای منفی همه‌گیری کرونا بر اقتصاد جهان در سال ۲۰۲۱، مجموع هزینه پروژه‌هایی که شرکت‌های ترکیه‌ای در خارج از کشور خود انجام دادند، به ۳۰٫۷ میلیارد دلار و تعداد پروژه‌های اجرا شده در این بازه زمانی نیز به ۴۴۵ پروژه رسید.

بخش پیمانکاری ترکیه طی ۹ ماه ابتدای سال، از ژانویه تا سپتامبر سال جاری، ۱۸۵ پروژه در خارج از این کشور به اجرا رسانده‌اند که ارزش آنها بالغ بر ۱۲ میلیارد و ۸۹۸ میلیون و ۶۷۶ هزار دلار بوده است. شایان توجه است که حجم کل پروژه‌هایی که پیمانکاران ترکیه از سال ۱۹۷۲ تا سپتامبر گذشته در خارج از کشور اجرا کردند، ۱۱ هزار و ۸۳۷ پروژه به ارزش ۴۸۶ میلیارد دلار بوده که در ۱۳۵ کشور جهان انجام شده است.

خودکفایی عراق در تولید برخی از کالاها

اخیراً وزارت صنعت و معدن عراق، محصولاتی را که این کشور در تولید آنها به خودکفایی رسیده، اعلام کرد. از جمله این کالاها می‌توان به واکسن دام، سیمان، نوشیدنی‌های گازدار، آمیوه، پفک، شکر، آب معدنی،

نمک صنعتی، نمک خوراکی و بستنی اشاره نمود. از سوی دیگر این کشور برخی از محصولات صنعتی خود از جمله قوطی‌های آلومینیومی برای بسته‌بندی نوشیدنی‌های گازدار و آبمیوه را به خارج صادر می‌کند. دولت عراق نظارت دائمی بر کیفیت محصولات تولیدشده داخلی اعمال می‌کند و به صورت دوره‌ای از مواد اولیه تا محصول نهایی را مورد بررسی قرار می‌دهد و در صورت عدم احراز شرایط لازم، محصول مجدداً تولید یا از رده خارج می‌شود.

پژوهش‌های تازه

گزارش تازه تجارت و توسعه آنکتاد

گزارش سالانه آنکتاد را که اخیراً تحت عنوان "تجارت و توسعه" منتشر شد، می‌توان به عنوان یکی از مهمترین گزارش‌های سالانه در این حوزه‌ها برشمرد. با توجه به گستردگی و اهمیت نکات مطرح شده در این گزارش، در این شماره پایش تحولات تجارت جهانی، یافته‌های کلیدی فصل اول گزارش تجارت و توسعه آنکتاد با عنوان «روندها و چالش‌های کنونی در اقتصاد جهانی: توقف یا سقوط؟» را خلاصه‌وار ارائه خواهیم کرد. با توجه به داده‌ها و یافته‌های انبوهی که در این گزارش ارائه شده است، در شماره‌های آتی خلاصه یافته‌های فصول دیگر گزارش ارائه خواهد شد. یافته‌های فصل نخست گزارش را به چند دسته می‌توان تقسیم کرد:

۱- رشد

- اقتصاد جهانی بسیار کند در حال رشد است. رشد پیش‌بینی شده در سال ۲۰۲۳ معادل ۲,۴ درصد است که مطابق معیارهای مرسوم دوره رکود جهانی است.
- رشد کل اقتصاد جهانی در سال ۲۰۲۳ به جز آسیای شرقی و مرکزی از سال ۲۰۲۲ کند شده است.
- تورم، در حالی که هنوز بالاتر از سال‌های قبل از همه‌گیری است، در بسیاری از نقاط جهان تحت کنترل است.

۲- بدهی

- سطح بدهی‌های دولتی به ویژه در کشورهای در حال توسعه به بالاترین حد خود رسیده است.
- هزینه‌های خدمات بدهی در حال افزایش است و سرمایه‌گذاری در خدمات اساسی و زیرساخت‌ها را برای کشورها دشوارتر می‌کند.

- خطر بحران بدهی در کشورهای در حال توسعه در حال افزایش است.

۳- اقلیم

- تغییرات آب و هوایی در حال حاضر تأثیر مخرب قابل توجهی بر اقتصاد جهانی گذاشته است و انتظار می‌رود این تأثیرات در سال‌های آینده بدتر شود.
- گذار به اقتصاد کم کربن مستلزم سرمایه‌گذاری قابل توجهی است، اما این سرمایه‌گذاری در حال حاضر در مقیاس مورد نیاز جریان ندارد.
- ساختار مالی جهانی کنونی برای حمایت از رشد پایدار و فراگیر که برای رسیدگی به تغییرات آب و هوایی ضرورت دارد، مناسب نیست.

۴- معماری مجدد نظام مالی جهانی

- گزارش جدید آنکتاد خواستار تجدید ساختار مالی جهانی برای حمایت از رشد پایدار و فراگیر، کاهش نابرابری‌ها و رسیدگی به تغییرات آب و هوایی است.
- از منظر گزارش، تجدید ساختار باید شامل موارد زیر باشد:

- اصلاحات در موسسات مالی بین‌المللی، مانند صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، به منظور پاسخگویی بیشتر آنها به نیازهای کشورهای در حال توسعه.
- چارچوب بدهی جهانی جدید که راه‌حل‌های پایداری را برای کشورهای که دچار مشکل بدهی هستند ارائه می‌دهد.
- افزایش سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی در راستای سازگاری با تغییرات آب و هوایی و کاهش اثرات آن

فاجعه اقتصادی در همسایگی ایران

بانک جهانی در تازه‌ترین به روز رسانی گزارش توسعه آسیای جنوبی که در اکتبر ۲۰۲۳ منتشر شده است بار دیگر نسبت به بروز فاجعه اقتصادی در افغانستان هشدار می‌دهد. یافته‌های این گزارش وضعیت اسفناک همسایه شرقی و یکی از شرکای صادراتی کلیدی ایران را نشان می‌دهد. یافته‌های کلیدی این گزارش درباره افغانستان عبارتند از:

- پیش‌بینی می‌شود که اقتصاد افغانستان در سال ۲۰۲۳، حدود ۳۰ درصد نسبت به اوت ۲۰۲۱ که طالبان در این کشور به قدرت رسید کوچک شود.
- زوال اقتصادی شدید افغانستان ناشی از عوامل متعددی بوده است، از جمله: تعلیق کمک‌های بین‌المللی، فروپاشی نظام بانکی و فرار سرمایه و کارگران ماهر
- بحران اقتصادی تأثیر مخربی بر مردم افغانستان داشته و میلیون‌ها نفر با فقر و گرسنگی روبرو هستند.
- بیش از ۲۴ میلیون نفر به کمک‌های بشردوستانه نیاز دارند و بیش از ۶ میلیون نفر در داخل کشور آواره شده‌اند.
- این کشور با بحران شدید غذایی مواجه است و بیش از ۲۲ میلیون نفر با ناامنی غذایی حاد روبرو هستند.
- محدودیت‌های طالبان برای تحصیل و اشتغال زنان و دختران، بحران انسانی را تشدید کرده است.
- دستاوردهای توسعه‌ای افغانستان در دو دهه گذشته در حال از بین رفتن است.
- پیش‌بینی می‌شود نرخ فقر در سال ۲۰۲۳ به بیش از ۹۰ درصد افزایش یابد.
- نرخ مرگ و میر مادران یکی از بالاترین‌ها در جهان است.
- امید به زندگی فقط ۵۴ سال است.

گزارش تصویر تیره‌ای از وضعیت اقتصادی و وضعیت حقوق بشری در افغانستان ترسیم می‌کند. نهایتاً گزارش تأکید می‌کند که جامعه بین‌المللی باید به منظور جلوگیری از یک فاجعه انسانی و کمک به این کشور برای بازسازی اقتصاد خود، حمایت فوری و پایدار از مردم افغانستان به عمل آورد.

کتاب تازه: احیای نظام تجارت جهانی^۱

کتاب احیای نظام تجارت جهانی که به تازگی منتشر شده، چالش‌های عمیق نظام موجود را مورد بحث قرار داده و ایده‌هایی برای بازسازی نظم تجارت جهانی ارائه می‌کند. یافته‌های کلیدی کتاب را به صورت ذیل می‌توان دسته‌بندی کرد:

1- <https://www.amazon.ca/Revitalizing-World-Trading-System-Wolff/dp/1009289322>

- ۱- سیستم تجارت جهانی فعلی تحت رهبری ایالات متحده، رو به زوال است. بزرگترین بازیگران از قواعد این نظام تبعیت نمی‌کنند.
- ۲- سیستم تجارت جهانی موجود نه تنها به دلیل رقابت ژئوپلیتیکی، بلکه به دلیل اینکه پاسخی به بزرگترین مشکلات پیش روی تجارت جهانی ارائه نمی‌کند، در معرض زوال است.
- ۳- کشورها به طور فزاینده‌ای به بدیل‌های سازمان تجارت جهانی همچون موافقتنامه‌های منطقه‌ای برای مذاکره در مورد توافق‌نامه‌های تجاری متکی می‌شوند.
- ۴- سازمان تجارت جهانی باید حل و فصل الزام‌آور اختلافات را احیا نموده، قاعده‌سازی و مذاکرات تجاری چندجانبه و وظایف اجرایی دبیرخانه را تقویت کند.
- ۵- افزون بر موارد بالا، کتاب به تشریح حوزه‌های موضوعی تحت قوانین سیستم تجارت جهانی، از جمله کشاورزی، خدمات، تجارت الکترونیک و موارد دیگر می‌پردازد.
- ۶- سازمان تجارت جهانی باید به چالش‌های ناشی از اقتصاد دیجیتال رسیدگی کند.
- ۷- کتاب توصیه می‌کند که سازمان تجارت جهانی باید بر اقداماتی برای مبارزه موثر با تغییرات آب و هوایی و همه‌گیری‌های آینده تمرکز کند.
- ۸- کتاب ایده‌هایی در مورد چگونگی کارآمد نمودن سازمان تجارت جهانی در راستای پاسخگویی به نیازهای جهانی ارائه می‌دهد.
- ۹- قواعد سازمان تجارت جهانی باید برای رفع بزرگترین مشکلات پیش روی بشریت به روز شود.
- ۱۰- کتاب توصیه می‌کند که رهبران جهان باید بر نقش تجارت بین‌المللی در نیل به جهانی بهتر تمرکز کنند.